

лекція-дискусія, лекція-пресс-конференція, лекція-діалог, лекція-візуалізація, лекція с запланованими помилками, лекція с елементами проблемного навчання.

Ruskulis L.V.

LECTURE IN THE SYSTEM OF TEACHER TRAINING LINGVODIDACTIC UKRAINIAN LANGUAGE

The article is devoted the lecture as one of the most important forms of work in high school. Its kinds, didactic role, functions, methods are analyzed.

Key words: forms of organization of educational activities, lectures, introductory lecture, lectures, review lecture, the final lecture, the classical lecture, lecture-discussion, lecture, press conferences, lectures, dialogue, lecture, visualization, lecture with planned errors, a lecture with elements of problem-based learning.

УДК 378.14

Сараєва О.В.

ПЕДАГОГІЧНА ПЕРСОНАЛІЯ – ОДНА З МОДЕЛЕЙ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ (МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ)

У публікації представлено педагогічну персоналію як одну з моделей вивчення педагогічної думки. Автором висвітлено підходи до вивчення теми “Педагогічна система В.Сухомлинського” в вищій школі, запропоновано систему завдань, спрямованих на самостійний, творчий пошук студентів.

Ключові слова: педагогічна персоналія, історія педагогіки

У добу національного відродження, оновлення системи середньої та вищої освіти відбувається перегляд підходів до вивчення більшості навчальних курсів та окремих тем. Не є виключенням і історія педагогіки. Історія педагогіки як наука і як навчальний предмет багатоманітна. Дослідники (Н.Гупан, О.Сухомлинська) виділяють три її складових: історія національної педагогічної думки, історія освіти та педагогічна персоналія, вивчення яких допомагає сформуванню уявлення про цілісний історико-педагогічний процес.

Одним із пріоритетних напрямів сучасної історико-педагогічної науки виступають педагогічні персоналії, які репрезентують творчий доробок педагога як неповторної особистості. Останні історико-педагогічні дослідження свідчать, що звернення до творчої біографії є одночасно і традицією, й інновацією.

Найбільш яскравою сторінкою у підручнику з історії вітчизняної педагогіки є ім'я В.Сухомлинського – фундатора гуманістичної педагогіки, який у своїх працях висвітлював усі сторони життя школи, у важких умовах перший розпочав перебудову школи і педагогіки. Завдяки яскравому таланту, наполегливій праці, новаторському підходу він творчо застосовував здобутки етнопедагогіки, відроджував і поглиблював гуманістичну педагогіку, українську національну школу, систему виховання. Як підкреслює відомий історик педагогіки О.Сухомлинська, Василь Олександрович – “педагог-практик, сільський учитель, який будував свої виховні парадигми на своїй та своїх колег повсякденній праці, не зробивши жодного висновку й не висунувши положення, яке б не спиралось на реальні потреби дитини, її освіти та виховання” [2: 5].

Творчість Василя Сухомлинського постійно, починаючи з 50-х р., привертала увагу освітян і всієї громадськості.

У 90-ті роки ХХ століття, за твердженням дослідниці О.Савченко, сформувався напрям в історії педагогіки – “сухомлиністика”, який об'єднав учених України, Росії, Китаю, Греції, Вірменії, Німеччини. Сьогодні швидкими темпами зростає кількість публікацій, що висвітлюють життя, діяльність та окремі складові педагогічної системи В.Сухомлинського.

Яскравою є діяльність українських учених-сухомлинців, фахівців педагогічної науки: М.Антонця, М.Беха, А.Богущ, Л.Бондар, Н.Калініченко, В.Кузя, І.Прокопенка, А.Розенберга, О.Савченко, О.Сухомлинської та багатьох ін. Також значну наукову активність проявляють і російські сухомлинці: М.Богуславський, І.Буєва, М.Мухін, В.Риндак та ін.

Педагогічна спадщина, життя, діяльність, система поглядів В.Сухомлинського на навчання і виховання школярів ґрунтовно вивчається у вищій школі і спрямована на формування в студентів наукового світогляду, високої громадянськості, педагогічної майстерності, на розвиток у них творчих умінь і навичок застосовувати історико-педагогічні ідеї в сучасній школі.

Мета публікації – розробити підходи до вивчення педагогічної персоналії у вищій школі на прикладі теми “Педагогічна система В.Сухомлинського”. Завдання статті передбачають: 1) дослідження теоретичних засад педагогічної системи В.Сухомлинського; 2) розробка методики вивчення теми “Педагогічна система В.Сухомлинського”.

Авторська школа В.Сухомлинського становить собою феномен навчального закладу середини ХХ ст., в основу діяльності якого покладено організаційно-управлінські та науково-методичні знахідки відомого українського педагога-практика, вченого В.Сухомлинського. Відмінною рисою цієї школи є побудова навчально-виховного процесу на принципах гуманізму, унікальності дитини, створенні ситуації успіху, одухотворення знання й багато ін.

Василь Сухомлинський обґрунтував теоретичні основи своєї системи, вибудував концепцію і реалізував їх у практичній діяльності, визначив суб’єкти (учитель, учень, родина), мету (формування всебічно розвиненої особистості), складові всебічно розвиненої особистості (розумове, моральне, громадянське, трудове, фізичне, естетичне, патріотичне, ідейно-політичне виховання), що спиралися на гуманістичні основи (окультурення потреб дитини; формування культури бажань, культури почуттів; створення для дитини “радість буття”; формування почуття власної гідності; створення атмосфери успіху; перевага позитивних стимулів і реакцій на поведінку дитини над негативними; взаємодія школи, сім’ї, громадськості тощо). Осередням, сутністю педагогічної системи Сухомлинського стали гуманізм, ставлення до дитини як до унікальної особистості, природовідповідність, культуровідповідність, опора на позитивне в дитині, створення ситуації успіху, одухотворення знання, формування радості пізнання, створення інтелектуального фону школи тощо.

У педагогічній системі В.Сухомлинського через різні форми організації навчання та виховання дітей було реалізовано принцип культуровідповідності, який спирався на педагогізовані народні традиції та природовідповідності як складової особистісно орієнтованого та розвивального навчання, які включали: “інтелектуальний фон школи”, “створення радості пізнання”, “емоційний фон”, школу під голубим небом, школу радості, уроки в зелених класах, уроки мислення, уроки розвитку мовлення; “вузлики знань” (проблемні запитання), “Книгу природи”, дві програми навчання (обов’язкова і розширена) тощо.

Теоретичні положення також реалізувались у спільній, творчій роботі колективу школи і сім’ї (єдині вимоги школи і сім’ї; педагогічна просвіта батьків; цінності сім’ї; народнопедагогічна основа; підготовка дітей до школи) через специфічну систему управління (організація і планування науково-методичного забезпечення відповідно до умов роботи сільської школи, створення специфічної матеріально-технічної бази школи, системний і гуманістичний стиль керівництва школою, організація самоосвіти й самовиховання школярів, організація спільної діяльності педагогів, батьків, дітей у досягненні колективних та індивідуальних цілей, підвищення педагогічної кваліфікації вчителів).

Конкретне вивчення педагогічних положень, розроблених і впроваджених В.Сухомлинським, дає змогу студентам виявляти, висвітлювати і характеризувати

педагогічні явища і факти в навчально-виховному процесі Павлівської школи, сприяє ґрунтовному засвоєнню базових елементів педагогіки, самостійному поповненню педагогічних знань та формуванню первинних навичок дослідницької роботи і професійної рефлексії.

Творче поєднання різних форм організації навчальної роботи з питань вивчення персоналії в педагогіці стимулює викладачів і студентів застосовувати різноманітні форми та методи роботи. Активний діалог, невимушені дискусії, боротьба думок і позицій, неоднозначність оцінок, підготовка і проведення окремими студентами семінарських занять за обраною темою, виступи з рефератами, коментоване прочитання першоджерел, новинок педагогічної літератури, самостійне розв'язання задач – всі ці нетрадиційні форми навчання сприяють підвищенню інтересу студентів до історії педагогіки, обраної професії вчителя, до найвідоміших постатей вітчизняної педагогіки та до педагогічної діяльності.

Досягти такої мети, на нашу думку, можливо за умови:

- ґрунтовного засвоєння основних понять і складових педагогічної системи відомого вченого;
- розгляду теми, визначення з основної та додатковою літератури;
- прочитання відповідного розділу підручника, звернення до конспекту лекцій;
- опрацювання першоджерел, визначення відповідності інформації першоджерел завданням самостійної роботи;
- складання короткого запису першоджерела (плану), запису тез, цитат, конспектування;
- використання додаткової літератури і згрупування відповідного матеріалу до окремих розділів;
- підготовки реферату на одну із запропонованих тем;
- ведення власного тлумачного історико-педагогічного словника, в якому занотовувати всі незнайомі слова і їх визначення.

Засвоєння теми “Педагогічна система В.Сухомлинського” передбачає два рівні:

Перший рівень – аудиторна робота студентів на лекціях, семінарських і лабораторно-практичних заняттях.

Другий рівень – самостійна робота студентів, у ході якої вони аналізують зв'язок теорії і практики педагогічної системи, пояснюють реальні педагогічні ситуації в Павлівській школі та шляхи їх розв'язання педагогічним колективом у співпраці з учнями та їх батьками, визначають актуальність та можливість втілення складових цієї системи у навчально-виховний процес школи сьогодення.

Розділ “Педагогічна система В.Сухомлинського” розглядаємо як модуль курсу “Історія педагогіки”, хоча ця тема може вивчатися у контексті міжпредметних зв'язків насамперед з психологією, педагогікою, соціальною педагогікою, педагогічною майстерністю тощо.

Тема починається з опрацювання науково-понятійного апарату питання. Так, для цього студентів необхідно ознайомитися з визначеною літературою, першоджерелами, а також детально проаналізувати складові опорної схеми відповідної лекції.

Навчальна робота передбачає активну участь студентів у науково-дослідній роботі. Саме через самостійну підготовку до семінарських, практичних занять студенти включаються у самостійну наукову роботу, результатом якої стане курсова робота, що може бути представлена на конкурс студентських наукових робіт Всеукраїнського рівня. Результатом наукового пошуку також може стати випускна кваліфікаційна (бакалаврська, дипломна, магістерська) робота. Для цього студентам необхідно оволодіти методами наукових досліджень, насамперед історико-педагогічних, оскільки методи досліджень є специфічними для кожної навчальної дисципліни.

ОПОРНА СХЕМА ЛЕКЦІЇ

Педагогічна система Василя Олександровича Сухомлинського

1. Життя та діяльність

Філософські та історико-культурні основи формування педагогічного світогляду. Основні праці

2. Складові ПС

Педагогічна концепція, педагогічна система, авторська школа

3. Суб'єкти ПС

1) учитель; 2) учень; 3) батьки.

4. Мета ПС

Формування всебічно розвинутої особистості

5. Складові теорії всебічно розвинутої особистості

Розумове, моральне, громадське, трудове, фізичне, естетичне, патріотичне виховання

6. Гуманістична основа

- окультурення потреб дитини;
- ідеал культурних бажань (потреба у праці, у творінні добра, у красі);
- створити для дитини "радість буття";
- формувати почуття власної гідності;
- створення атмосфери успіху;
- перевага позитивних стимулів і реакцій на поведінку дитини над негативними.

7. Принципи ПС

1. Принцип гуманізму.
2. Принцип унікальності дитини.
3. Принцип природовідповідності.
4. Принцип культуровідповідності.
5. Принцип опори на позитивне в дитині.
6. Принцип створення ситуації успіху.
7. Принцип одухотворення знання.
8. Принцип радості пізнання.
9. Принцип створення інтелектуального фону
10. Принцип культури почуттів.

8. Дитина

- стан фізичного і психічного розвитку;
- сім'я (батько, мати, дідуся, бабусі);
- життя вихованця;
- специфіка розуміння хлопцями й дівчатами статевих відмінностей, належності до тієї чи іншої статі;
- багатоманітність якостей особистості: особливості психічних процесів, спрямованість особистості, задатки й здібності, характер і темперамент;
- виховуюче середовище, що повинно сприяти соціалізації дитини.

9. Вчитель

1. Любов до дітей.
2. Глибоке знання науки, яку викладає.
3. Знання основ педагогіки і психології.
4. Володіння вміннями трудової діяльності.
5. Ідейне обличчя.
6. Інтелектуальна, емоційна, моральна, педагогічна культура.
7. Професійна(педагогічна) майстерність.
8. Ерудиція.
9. Духовне багатство.
10. Моральність.

10. Сім'я в ПС

- єдині вимоги школи і сім'ї
- педагогічна просвіта батьків (вікова психологія, психологія особистості, теорія розумового, морального, трудового, статевого, фізичного виховання)
- цінності сім'ї
- народно педагогічна основа
- підготовка дітей до школи (школа радості)
- свято матері

11. Складові навчання в ПС

1. Розвивальне навчання
2. Інтелектуальний фон школи
3. Створення радості пізнання
4. Емоційний фон
5. Школа мислення
6. Школа під голубим небом
7. Школа радості
8. Уроки в зелених класах
9. Уроки мислення
10. Уроки розвитку мовлення
11. "Вузлики знань" – проблемні запитання.
12. "Книга природи"
13. Дві програми навчання: обов'язкова і розширена.

12. Складові управління в ПС

1. Шкільна будова і її обладнання, середовище школи;
2. Науково-методичне забезпечення;
3. Особливості матеріально-технічної бази;
4. Загальні питання керівництва школою (робота відділів народної освіти, інспектування, організація діяльності з вивчення й впровадження передового педагогічного досвіду);
5. Управління школою і організація її роботи (педагогічне управління, організація роботи школи і учнів, підручники, навчальні посібники, навчальне обладнання);
6. Підвищення педагогічної кваліфікації;
7. Планування.

Вивчення педагогічної спадщини В.Сухомлинського завжди було, є і буде актуальним та вимагає пошуку шляхів підвищення ефективності й результативності навчання. На сьогодні існують інтенсивні технології, які сприяють виокремленню нових організаційних форм співпраці викладача та студента, а також включають науково обґрунтовану систему аналізу, контролю, діагностики й оцінювання.

Провідною ознакою такої технології є перенесення центру уваги на самостійну роботу під керівництвом викладача, що сприяє активному, самостійному, творчому оволодінню педагогічним знанням.

Інтенсивна технологія включає:

- модульну організацію;
- навчально-методичне й організаційно-педагогічне забезпечення всіх навчальних форм роботи студента;
- постійний, систематичний, поетапний контроль знань студентів;
- включення в науково-дослідну роботу;
- модульну систему оцінки знань;
- виконання науково-творчої підсумкової роботи.

Вивчення теми “Педагогічна система В.Сухомлинського” за модульною формою організації навчання дає змогу визначити обсяг навчального матеріалу, котрий має засвоїти студент, визначити обсяг для самостійного опрацювання; окреслити коло вимог до знань і вмінь, які студент має отримати та показати за результатами роботи над модулем.

Щоб студенти успішно й результативно засвоїли тему, ми акцентуємо увагу на методичному забезпеченні, що включає:

- список наукових праць, підручників, посібників, першоджерел, з певним коментарем, який сприяє організації роботи студентів з науково-педагогічною літературою;
- завдання для самостійної та індивідуальної роботи;
- завдання творчого та науково-пошукового характеру;
- підсумкові завдання (випускні, курсові, тести, кросворди).

Викладачі кафедри педагогіки та психології ХДУ на чолі з завідувачем кафедри доктором педагогічних наук, професором В.Федяєвою активно використовують ідеї В.Сухомлинського в професійно-педагогічній підготовці майбутніх фахівців. Особливо ґрунтовна робота щодо вивчення і використання на практиці вчення видатного педагога ведеться при викладанні курсів “Теорія та методика організації виховної роботи в закладах освіти”, “Загальна педагогіка”, “Історія педагогіки”, спецкурсів “Педагогіка сімейного виховання”, “Історіографія історії педагогіки”.

Вивчення педагогічної персоналії як важливої складової загальної та педагогічної культури сприяє формуванню уявлення студентів про головні напрями розвитку педагогічної думки, дозволяє зрозуміти характер взаємовідносин суспільства і школи на різних етапах історичного розвитку, а також роль освіти в накопиченні і збереженні соціальних і культурних цінностей, набутих людством. Пізнання витоків української педагогічної думки та процесу її розвитку сприяє формуванню світогляду та професійних якостей майбутніх фахівців.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в розробці підходів до викладання інших моделей вивчення педагогічної думки таких, як історія національної педагогічної думки та історія освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гупан Н.М. Українська історіографія історії педагогіки. – К.: “АПН”, 2002. – 224 с.
2. Сухомлинська О. Василь Сухомлинський у зарубіжжі // Початкова школа. – 1998. – № 9. – С. 5 – 10.

3. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К.: А.П.Н., 2003. – 68 с.

Сараєва О.В.

*ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПЕРСОНАЛИЯ – ОДНА ИЗ МОДЕЛЕЙ ИЗУЧЕНИЯ
ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ МЫСЛИ (МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)*

В публикации представлена педагогическая персоналия как одна из моделей изучения педагогической мысли. Автором раскрыты подходы к изучению темы “Педагогическая система В. Сухомлинского” в высшей школе, предложена система заданий, направленных на самостоятельный, творческий поиск студентов.

Ключевые слова: педагогическая персоналия, история педагогики.

Saraeva L.V.

*PEDAGOGICAL PERSONS – ONE OF THE MODELS LEARNING TEACHING THOUGHTS
(METHODICAL ASPECT)*

The pedagogical personnel is presented in the publications as one of models of studying of pedagogical thought. The author opens approaches to theme studying “V.Suhomlinsky’s Pedagogical system” at the higher school. The author offered the system of the tasks directed on independent, creative search of students.

Key words: a pedagogical personnel, pedagogics history.

УДК 371.302.81+491.79+413.028

Сокаль М.А., Турбарова Н.К.

***ПРО СУЧАСНУ НАВЧАЛЬНУ ЛІНГВІСТИЧНУ ЛЕКСИКОГРАФІЮ
ДЛЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ***

У статті подано визначення терміну “словник” для молодших школярів, розглянуто вимоги до навчальних лінгвістичних словників для початкової школи, схарактеризовано (згідно цих вимог) лексикографічний комплект “Мій перший словник” (м. Харків), акцентовано увагу на розширенні типів навчальних лінгвістичних словників.

Ключові слова: початкова школа, навчальна лінгвістична лексикографія, словник.

Формування мовної особистості школяра є одним із найважливіших завдань школи, особливо її початкової ланки, де закладаються основи багатьох загальнонавчальних та спеціальних умінь і навичок.

Поняття “мовна особистість” охоплює мовний, мовленнєвий, комунікативний, духовний, розумовий розвиток школяра, що забезпечує володіння мовою на такому рівні, коли дитина здатна презентувати себе у соціумі засобами мови. Вважаємо, що реалізація вищезазначених аспектів розвитку буде більш успішною, якщо у шкільній практиці активно використовуватиметься навчальна лексикографія.

Сучасна орієнтація початкової мовної освіти на “єдність двох нерозривних процесів: засвоєння теоретичних відомостей з мови і практичне їх застосування у навчальній мовленнєвій діяльності” [10: 41] для вирішення основного завдання – мовленнєвого розвитку учнів – робить, на наш погляд, актуальним створення різноманітних лексикографічних джерел для молодших школярів та їх включення у роботу на уроках української мови.

На жаль, у методичній літературі укладанню словників різних типів та їх використанню на уроках мови та читання приділено недостатньо уваги. По-перше, у спеціальній періодиці за останні 10 років (журнал “Початкова школа”) є лише поодинокі випадки розгляду вищезазначених питань (переважно епізодично, у зв’язку з опрацюванням елементів лексикології, орфографічних тем, розкриттям окремих сторін розвитку мовлення молодших школярів); у монографічних виданнях ця проблема частково розглянута у працях